

Факултет ПравниУНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области правно-
економских наука

(Број захтева)

(Назив већа научне области коме се захтев упућује)

(Датум)

ЗАХТЕВ**за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији**

Молимо да, сходно члану 46. ст.5. тач. 4. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Сање (Милован) Глигић

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ **Сања (Милован) Глигић**

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавила је докторску дисертацију под називом: „Историјскоправна анализа Антифонтових говора“

из научне области: правна историјаУниверзитет је дана 10. децембра 2013. својим актом под бр. 02-03-61206-5595/2-13 дао сагласност на предлог теме

докторске дисертације која је гласила:

„Историјскоправна анализа Антифонтових говора“

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Сање (Милован) Глигић

(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 30. јуна 2014. одлуком Факултета под бр. 03-1439/2, у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област
1.	др Сима Аврамовић	редовни професор	Правна историја
2.	др Мирјана Стефановски	редовни професор	Правна историја
3.	др Драгољуб Поповић	редовни професор	Правна историја

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 22. септембра 2014. године.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

професор др Сима Аврамовић

- Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом.
2. Акт Наставно-начног већа факултета о усвајању извештаја.
3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно научног Већа Правног факултета Универзитета у Београду, која је донета на седници одржаној 30. јуна 2014. године, именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње **Сање Глигић, мастера правних наука**, под насловом „**Историјскоправна анализа Антифонтових говора**“, у следећем саставу:

1. Проф. др Сима Аврамовић
2. Проф. др Драгољуб Поповић
3. Проф. др Мирјана Стефановски

Након што смо прегледали и извршили оцену достављеног рукописа докторске дисертације, Наставно-научном већу Правног факултета подносимо следећи:

ИЗВЕШТАЈ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату

Кандидаткиња Сања Глигић рођена је 30. новембра 1976. године у Београду, где је завршила основну школу и гимназију (општи смер), са одличним успехом. Дипломирала је на Правном факултету Универзитета у Београду 2000. године, са просечном оценом 9,64. Магистарске студије историјскоправног смера уписала је школске 2001/2002. године. Током студирања на магистарским студијама положила је методологије правних и друштвених наука, усмени магистарски испит и одбранила семинарски рад 2005. године. На мастер студије, правноисторијског модула, компаративноисторијског смера уписала се школске 2010/2011. године и стекла титулу мастера 2011. године, одбранивши мастер рад „Убиство у древном атинском праву на примерима Антифонтових говора“ (45 страна), са просечном оценом 9. Школске 2011/2012. године уписала је докторске студије за правноисторијску научну област на Правном факултету Универзитета у Београду. Положила је методе научно-истраживачког рада и вештина, први усмени докторски испит и други усмени докторски испит са оценом 10 и одбранила семинарски рад „Кажњавање жена у српском праву у првој половини XIX века“ (30 страна) са одликом, под менторством проф. др Мирјане Стефановски.

При Катедри за правноисторијске науке Правног факултета Универзитета у Београду изабрана је за асистента-приправника на предмету Општа правна историја октобра 2001. године, и била у том звању до септембра 2011. године. Децембра 2011. године изабрана је у звање асистента на предмету Упоредна правна традиција. Учествовала је у извођењу вежби из предмета Упоредна правна традиција, Српска правна историја и Римско право.

Године 2001. на Правном факултету у Београду похађала је семинар *Legal English Language and American Constitutional Law*, у организацији београдског и питсбуршког правног факултета. Године 2002. на Правном факултету у Нишу била је учесник семинара о правним клиникама у организацији *ABACEELI-a*. Школске 2004/2005 добила је стипендију *Fellow of the Junior Faculty Development Program (JFDP)*, што јој је омогућило једногодишњи боравак у Америци на Правном факултету Универзитета у Питсбургу (*University of Pittsburgh, School of Law*) и Факултету за класичне науке Универзитета у Тексасу (*University of Texas, Department of Classics*) под покровитељством *American Councils for International Education*. Током 2011-2012. године била је вођа тимова српских делегација који су путовали

на усавршавање у Сједињене Америчке Државе у оквиру програма *Open World* под покровитељством *The Open World Leadership Center*. Говори енглески језик и усавршава познавање старогрчког, латинског, руског и немачког језика.

Кандидаткиња Сања Глигић је писац више радова из области за које је бирања.

Објављени радови до избора у звање асистента:

1. Приказ књиге: М. Gagarin, "Drakon and Early Athenian Homicide Law", Yale University Press 1981, *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ* (прилози пројекту 2006), приредио С. Табароши, Београд 2007, 370-374.
2. Приказ књиге: М. Gagarin, "Antiphon the Athenian: Oratory, Law and Justice in the Age of the Sophists", University of Texas Press, Austin 2002, *Анали ПФБ 2/2007*, 196-201.
3. Чланак: „Да ли је дозвољено убити?“, *Анали ПФБ 2/2008*, 262-271.
4. Чланак: „О подели власти у античкој Атини“, *Анали ПФБ 2/2010*, 315-336.
5. Чланак: „Сукоб генерација као разлог олигархијске револуције 411. године пре н. е. у Атини“, *Право & друштво 1/2011*, 143-154.

Објављени радови од избора у звање асистента:

6. Чланак: „Дозвољено убиство у црногорском праву“, *Правни живот 9/2012*, 389-407.
7. Чланак: „Брачно неверство у српском праву у првој половини XIX века“, *Правни живот 10/2013*, 205-221.

2. Основни подаци о дисертацији

Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду је, на седници одржаној 28. октобра 2013. године, одобрило кандидаткињи Сањи Глигић израду докторске дисертације под насловом „Историјскоправна анализа Антифонтових говора“, а за ментора јој је одређена проф. др Мирјана Стефановски, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

Докторска дисертација Сање Глигић, под насловом „Историјскоправна анализа Антифонтових говора“, написана је на 295 страна, од чега основни текст чини 280 страна, а осталих 15 страна садржи попис коришћене литературе. Попис литературе садржи 378 библиографских јединица од којих су 65 изворни текстови. Приликом израде дисертације, кандидаткиња је користила претежно инострану литературу (на енглеском, немачком, француском, италијанском, старогрчком и данском језику), укључујући: књиге, изворне текстове, биографске студије, поглавља у књигама, зборнике радова, чланке из научних часописа и речнике.

Структура дисертације обухвата седам поглавља са уводним и закључним разматрањима, са укупно 996 референци (фуснота), при чему су референце које се односе на научне и стручне изворе садржане у самом тексту дисертације.

3. Предмет и циљ дисертације

У свом предлогу за одобрење теме докторске дисертације кандидаткиња Сања Глигић је као предмет истраживања поставила анализу Антифонтових говора на темељу које би се утврдио њихов значај за правну историју. Антифонт је био истакнути грчки беседник, један од десеторице који су ушли у „александријски канон“. Да би се на ваљан начин могло одговорити на исраживачки задатак постављен избором теме, осим форензичних и делиберативних говора знаменитог логографа анализирани су и Антифонтови филозофски списи, што је изискивало разматрање аргументације становишта о постојању само једног Антифонта – Антифонта из Рамнуса, који је био логограф, олигарх и софиста. Од докторске дисертације М. Ђурића „Идеја природног права код грчких софиста“ (из 1954. године) у којој

се заступа став да су постојала два Антифонта није било домаћих радова који би представили ново виђење Антифонтовог дела на целовит и систематизован начин. У светској академској јавности почетком XXI века одлучно преовлађује став да никада нису ни постојала двојица Антифонта. Да би се дао поуздан одговор на то претходно кључно питање ваљало је извршити вишеслојну анализу целине Антифонтовог опуса и претрести значајне контроверзе у савременој светској литератури.

Кандидаткиња започиње своју докторску дисертацију представљањем тврдњи античких писаца да је постојао један Антифонт-логограф, софиста и политичар, наспрам става савремених аутора из круга тзв. сепаратиста који од 1915. године када је у Оксирињу (Египту) откривен папирус са садржајем фрагмента из Антифонтовог филозофског дела „Истина” заступају становиште да логограф није био софиста, већ да је то други Антифонт. Они наглашавају да постоји разлика у стилу писања, политичком опредељењу (ретор-олигарх насупрот софисте-демократе) и схватању обавезности позитивних закона, када се упореде сачувани Антифонтови говори и фрагменти „Истине”. Посебно истичу: да је говорник (логограф), пишући говоре за своје клијенте, строго поштовао позитивне законе, за разлику од филозофа који природно право уздиже изнад позитивног, утемељујући начелну критику закона. У раду су подробно образложени аргументи који оповргавају становиште о постојању двојице Антифонта. Кандидаткиња истиче да можда најјачи аргумент - лингвистичке разлике на које се највише ослањају Лурија и Бињоне нису примерене, јер су филозофска дела Антифонта фрагментарно сачувана, различити су правци писања (једним маниром се пише говор, а другим филозофски спис) и не може се утврдити тачан датум настанка филозофских дела. Она даље образлаже да ставови изнети у „Истини” јесу бунтовни, али да се тешко могу назвати „екстремно демократским” и да се пре могу тумачити на плану критике атинског демократског друштва која се јавља у другој половини V века пре н. е. Додуше критика позитивних закона изнета у „Истини” противстављена је конвенционалном погледу на закон у говорима, али не треба очекивати да логограф пренебрегне интересе клијената у спору зарад истицања свог политичког става или начелног гледишта. У случају да је софиста постојао и био Антифонт очекивало би се да код неког античког писца о њему био сачуван какав податак који би начинио разлику у односу на Антифонт из деме Рамнус, а ако није рођен у Атини, означавао би се по свом граду, што је по правилу био начин обележавања ових софиста. Кандидаткиња подвлачи да су „сепаратисти“ у једном морали да се сложе са „унитаристима“, а то је да се о Антифону софисти не зна ништа сем да је написао филозофска дела „Истина” и „О слози”, за разлику од ретора о коме се доста зна, почевши од родитеља и деме у којој је рођен, преко политичке и логографске каријере, до великог броја беседа које је написао.

Расправи о говорима посвећеним убиствима приступа се с правноисторијског аспекта, сагледавањем различитих одређења Антифонтовог дела. Логографи, од којих је први био Антифонт, писали су говоре за клијенте, а они су их учили напамет и изговарали на суду. Сви форензични говори написани су да би се јавно усмено излагали. За разлику од њих, много мањи број говора писан је да би се читао и у ту групу спадају „Тетралогије“, хипотетички судски говори који садрже одређене аргументе карактеристичне за форензичне говоре. Кандидаткиња истиче да је Антифонт велика снага, посматрајући га као логографа, била аргументација, селекција и композиција, а начин на који је флексибилно постављао аргументе чинио је његове говоре најбољим за клијенте. Традиционалну поделу говора на пет делова (увод (*proemium*), опис проблема (*narratio*), доказивање аргументима (*agōnes, probatio*), додатне напомене (*parékbasis*) и закључак (*epilogos, peroratio*)) Антифонт је поштовао у својим говорима, с тим да је њихову презентацију подешавао у складу са потребама конкретног случаја. Пошто је атински систем омогућавао тужиоцу и браниоцу да користе велики број усмених аргумената (нарацију, емоционалне молбе упућене поротницима, аргументе из вероватног) уз повремено укључивање написаних објективних доказа, кандидаткиња објашњава да је то био разлог због којег су Антифонтови форензични говори садржали нарацију, понављање онога што је већ речено, поједностављене аргументе и

емоционалне апеле поротницима упоредо са писаним доказима (заклетва и сведочење), који су без обзира на то што су били објективнији, остали у другом плану у односу на реторику усмено изложених аргумената. С друге стране, „Тетралогије“ су садржале детаљну анализу чињеница и питања о праву (одговорности), структуриране аргументе и аргументе/контра аргументе из вероватног, чија сврха вероватно није била да понављају уобичајену стратегију која се постизала форензичним аргументима, већ да подастру аргументацију за разматрање постављених проблема. Антифонтови говори показују да је странама у спору наступ на суду, у основи, служио да обезбеде доказе којима ће се што успешније бранити или нападати. Презентација њихових говора била је веродостојна и убедљива уколико су добро у нарацији описали чињенице, ојачали своје тврдње аргументима из вероватног и гласно и јасно предочили поротницима тзв. атехничке методе уверавања (заклетву, сведочење и тортуру) што је све заједно унапређивало уметност реторике.

У раду се указује на вештину којом је Антифонт као први логограф аргументацију градио новом реторском техником, па су остали могли да је следе угледајући се на њега. У својим говорима користио је аргументе који је требало да разјасне позадину случаја да би на тај начин дао јаснију слику о спору; апеловао је на поротнике да буду милостиви због погубних последица погрешне пресуде и често је истицао аргументе засноване на одликама карактера страна у спору. На сваки начин покушавао је да прикаже клијента у најбољем светлу, а његове противнике у најгорем; неке информације које припадају нарацији остављао је „у резерви“, да би их искористио касније и постигао најбољи ефекат њиховим изношењем; укључивао је ирелевантан материјал да би постигао то да наводи супротне стране делују сумњиво, због чега је неретко био склон и томе да намерно погрешно тумачи објашњења која је дала супротна страна или да даје другачије тумачење смисла закона.

Антифонт у „Истини“ полази од конвенционалне дефиниције правде, по којој је праведно само уколико се поступа у складу са законима, и оповргава је излажући примере закона који су у супротности са природним правом. Он сматра да је *physis* примарни извор права, а *nomos*, уколико је сагласан природи, тек допунски. Сагледавајући вођење судског поступка, доношење пресуде и арбитражно суђење преко примера употребе доказног средства сведочења, критикује важеће право. Од његових делиберитивних говора није много сачувано, али одбрамбени говор „О промени устава“, којим је Антифонт покушао да одбрани част своје професије и олигархијске ставове које је заступао, представља јединствен и зато драгоцен извор.

4. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Истраживање у циљу израде дисертације кандидаткиња је засновала на следећим хипотезама:

- да је постојао један, а не двојица Антифоната, што подразумева да је исти писац био и логограф, и софиста, и олигарх;
- да је Антифонт, поред Хипије, био један од првих аутора који је у својим списима исказао идеју природног права;
- да је био зачетник политичког говорништва у Атини;
- да су Антифонтове „Тетралогије“ (хипотетички говори), пре свега, део његовог филозофског опуса;
- да су његови форензични говори допринели еволуцији кривичноправне праксе, у ондашњој Атини, у односу на Драконтов закон о убиству.
- да Антифонтови говори сликовито сведоче о његовом утицају на развој и унапређење реторике.

5. Методи истраживања

Паралелна примена више метода при изради дисертације била је неопходна због околности да ова тема из области правне историје такође задире и у материју филозофије права, уставне политике и социологије. Стога се кандидаткиња послужила паралелном применом различитих метода.

У раду је примарно примењен историјскоправни метод, темељан за расветљавање генезе Антифонтових филозофских идеја и важан за разумевање порекла решења која је Антифонт заступао у погледу одређених правних проблема, који такође, отклања априористички приступ.

Пошто је једна од хипотеза да су Антифонтови форензични говори допринели еволуцији кривичноправне судске праксе у Атини у V веку пре н. е, нормативним методом истраживан је склоп правних норми Драконтовог закона о убиству. Нормативни метод употпуњен је и структуралном анализом Антифонтових говора, што је дало темељни основ за разматрање примене права и објашњење његове функције у друштву ондашње Атине. Такође, у одговарајућим одељцима дисертације, укључивањем социолошког метода расветљава се друштвени оквир примене релевантних нормативних решења атинског права у V веку пре н. е, односно које су друштвене околности утицале на обликовање конкретних правних решења у Антифонтовим говорима и обратно, да ли су и колико нове правне солуције утицале на одговарајуће промене у друштвеним односима. Како је Антифонт био идејни творац олигархијског преврата из 411/410. године пре н. е, социолошким методом његово се дело расветљава у контексту друштвених вредности и политичких идеја тог времена. Антифонтско схватање закона и поимање правде разматра се особито у склопу нових филозофских поставки које су биле заступане у кругу софиста.

6. Приказ садржаја дисертације

Докторска дисертација „Историјскоправна анализа Антифонтових говора“, поред увода, закључка, извора и литературе, садржи пет основних делова: Антифонтан живот и његово доба; Антифонт као логограф (говори из пера једног логографа); Анализа појединих правних института из Антифонтових говора; Антифонт као софиста и олигарх и Значај Антифонтових говора за правну историју.

У **Уводу** (стр. 1-6), кандидаткиња износи основне проблеме који се тичу историјскоправне анализе Антифонтових говора. У овом делу је формулисан предмет истраживања, постављен научни циљ и дефинисан хипотетички оквир обраде теме и одређени су истраживачки задаци.

Прва глава дисертације, „**Антифонтан живот и његово доба**“ (стр. 7-57), обухвата пет поглавља и како истиче кандидаткиња, има посебан значај за разматрање Антифонтових идеја зато што се у њему проблемски поставља противречност тврдњи античких писца да постоји један Антифонт-логограф, софиста и политичар, наспрам става савремених аутора из круга тзв. сепаратиста који заступају становиште да логограф није био софиста, већ да је то други Антифонт. У првом поглављу, насловљеном „Извори“, кандидаткиња исцрпно наводи све вести о Антифонтану које су сачуване у списима античких писца. Друго поглавље, „Биографија“, пружа основне податке о Антифонтану који је рођен око 480. године пре н.е, када је заслугом Солонових, Клистенових и Ефијалтових реформи, политички систем у Атини био темељито преображен и установљен демократски поредак. У трећем поглављу, под насловом „Политичке прилике Антифонтаног времена (демократија и олигархија)“, кандидаткиња објашњава поводе олигархијског преврата из 411. године пре н. е, када су најзначајнији органи демократије у Атини у V веку пре н.е: скупштина (*ekklesia*), Управно веће - буле и највиши судски орган - Народни суд (*heliaia*) били прво замењени олигархијском владом аутократског већа четири стотине, а потом и владом умеренијег већа

пет хиљада. Антифонт је у првој половини живота своје правничко умеће показивао у судовима као истакнути писац судских говора - логограф. Међутим, избијањем Пелопонеског рата (431 - 404. године пре н. е) политичке прилике су се промениле и политика коју је водио Перикле више није одговарала аристократама, што доводи до поларизације Атине на демократски и олигархијски блок. Истовремено, дакле у другој половини V века пре н. е, појављују се софисти, који својом критиком нападају традицију и обичајима утемељен политички систем, о чему кандидаткиња пише у четвртом поглављу, које носи наслов „Идејна сцена Антифонтовог дела (појава софиста и развој реторике)“. Од тог момента Антифонт почиње да саставља скупштинске беседе за представнике олигархијске странке (иако је сам избегавао јавно наступање) и узима активно учешће у олигархијском преврату. Коначно, у петом поглављу, „Идентитет: софиста-демократа или говорник-олигарх“, кандидаткиња детаљно претреса ставове научника из прве половине XX века (F. Blass, L. Gernet, E. Bignone, W. Nestle, M. Untersteiner, M. Ђурић.), који су сматрали да су постојала најмање двојица Антифонта (ретор-олигарх и софиста). На основу анализе вести античких аутора, Антифонтових политичких ставова и деловања и манира писања и схватања карактеристичних за круг софиста кандидаткиња гради упориште основне хипотезе да је постојао само један Антифонт, ретор, олигарх и софиста, коју у даљем тексту дисертације исцрпно образлаже.

Друга глава дисертације, „**Антифонт као логограф (говори из пера једног логографа)**“ (стр. 58-149), садржи четири поглавља у којима кандидаткиња анализира шест Антифонтових говора (три форензична и три хипотетичка говора – „Тетралогије“). У другом поглављу, насловљеном „Тетралогије“, поред анализе три хипотетичка Антифонтвога говора, кандидаткиња посебну пажњу поклања питањима „Загађење полиса“ и „Када су настале Тетралогије?“. Нарација је сведена на меру која је неопходна да би се разумео случај, док се акценат ставља на аргументацију. Кандидаткиња се опредељује за мишљење да, писане у маниру антилогија, „Тетралогије“ такође одражавају и вредносни став софисте Антифонта, јер је дискусија о одговорности у случају убиства прави пример интелектуалног изражавања карактеристичног за софистички покрет. Такође указује на то да оне разјашњавају Драконтов закон о убиству, специфична процедурална правила атинског права и религиозне санкције, док су бројни аргументи изложени у „Тетралогијама“ били посве применљиви и у судској пракси. Анализи форензичних говора посвећени су прво, треће и четврто поглавље, у којима се такође представља Антифонтво реторско умеће.

Трећа глава дисертације, „**Анализа појединих правних института из Антифонтових говора**“ (стр. 150-228), садржи три поглавља у којима кандидаткиња проучава поједине правне институте из Антифонтових говора (умишљајно, нехатно, дозвољено убиство и доказна средства). Детаљним испитивањем сачуваних говора, водећи при том рачуна и о нормативним решењима из тог доба, она посебно указује да представљају врело за нова или потпунија сазнања у погледу важних елемената атинског кривичног поступка. У првом поглављу, „Умишљајно и нехатно убиство“, кандидаткиња посебну пажњу поклања откривању значења термина *prónoia*, за који истиче да је за Атињане представљала више од намере, неку врсту предзнања. Детаљно се анализирају и мишљења аутора о надлежности судова који су судили у случајевима убиства, при чему нарочито истичемо кандидаткињин допринос за реконструкцију јурисдикције Делфинијума у случајевима дозвољеног убиства (друго поглавље). Треће поглавље, „Доказна средства у Антифонтовим говорима“, састоји се из три дела. У првом делу износе се теорије о доказима античких писаца и једна савремена теорија о Антифонтвој употреби доказа коју кандидаткиња аргументовано побија. Други део посвећен је објашењу тзв. атехничких метода уверавања – заклетви, сведочењу и тортури, који су исцрпно обрађени на примерима из Антифонтових говора. Кандидаткиња је у трећем делу обрадила и употребу тзв. техничких метода уверавања – реторичку аргументацију, чиме је дала заокружену слику дела знаменитог логографа. Да ли је тадашња кривичноправна пракса била у складу са Драконтовим законом о убиству и колико је

Атифонтово реторско умеће успевало да надомести правне празнине кандидаткиња расветљава разматрањем карактеристичних правних солуција.

Поред анализе правних института за целовито сагледавање Антифонтовог дела неопходно је било приказати и његове филозофске списе и делиберативни говор, чему је посвећена четврта глава дисертације, „**Антифонт као софиста и олигарх**“ (стр. 229-263). Друга половина V века пре н. е. у Атини обележена је радом софиста, идејног круга у оквиру којег се разматрају Антифонтска правно-филозофска схватања. Након кратког приказа његових филозофских радова, кандидаткиња је у првом поглављу разматрала „Антифонтово поимање правде“, дајући, што свакако треба истаћи, један особени увид и самосвојну интерпретацију. То се нарочито уочава у оригиналном издвајању три Антифонтове дефиниције правде. У другом поглављу, под насловом „Антифонтска делиберативна говор“, иако су сачувани тек оскудни фрагменти, кандидаткиња је успешно показала да се најпознатији говор „О промени устава“, који је Антифонт написао зарад сопствене одбране због осуде за издају почињену учешћем у олигархијском преврату, може видети и као извор права древне Атине. Овај говор сведочи о томе која су се правила везана за поступак *eisangeliai* у случају издаје примењивала за време владавине олигархијског већа пет хиљада. По први пут о поступку *eisangeliai* у случају издаје одлучило је веће уместо еклезије, у првој фази поступка *demos* није гласао о *probuleuma* у еклезији, веће није донело *katagnosis* на основу којег би суд могао да поступа, приликом избора *kategoroi* који су поступали као екстраординарни тужиоци није било потврде од стране *demos*, није назначена пританија у *probuleuma*, а секретар и председавајући били су изабрани из исте филе. Кандидаткиња закључује да све то представља одступање од демократске праксе, а најзначајније је што је била искључена еклезија, премда су се скупштине нормално одржавале од долазка пет хиљада на власт. Антифонтово суђење уводи и новину која је касније почела да се примењује као правило, да се датирање овакве врсте одлука вршило по данима који су остали до краја владавине пританије.

У петој глави дисертације, насловљеној „**Значај Антифонтових говора за правну историју**“ (стр. 264-274), кандидаткиња је дала важан научни допринос разматрањем значаја опуса логографа за расветљавање битних питања правне и политичке историје на основу анализе спорних места, контроверзи и нових решења. Понуђени су квалитетни одговори на питања: које се политичке и правнофилозофске идеје изражавају у Антифонтовим говорима, како су се политичка превирања од демократије ка олигархији одражавала у скупштини и у судници, које новине Антифонт уводи у атинско право, у којој мери се оне односе на правни систем у целини а у којој искључиво на кривично право и која су се погрешна мишљења и неслагања у том погледу исказала у литератури.

Докторска дисертација се завршава **Закључком** (стр. 275-280). У завршном делу рада кандидаткиња износи своја виђења Антифонтовог дела. Истиче да се на основу Антифонтових говора могу сагледати два аспекта судског беседништва: један више теоретски и генерално примењив, а други практичан и релевантан за конкретан случај. Издвајајући реторска општа места (*topos*) о правди у судским говорима, закључује да је Антифонт, као софиста, правду повезивао са мњењем. Преведна пресуда зависила је од тога да ли су поротници дознали истину, а то је управо највећма спорно. У судници је реторика била важнија од истине зато што су докази у време Антифонта постали реторички *topos*, па за успех на суду није било одлучујуће шта се стварно догодило него уверљивост с којом су оптужба или одбрана представиле случај. Слично као и у судским говорима, Антифонт је у „Тетралогијама“, за које је карактеристична типична софистичка демонстрација проблема, подвргао критици правила поступка и претпоставке суђења. Хипотетички говори проблематизују појам кривице, узрочност, мијазму и дозвољено убиство, а приказом случајева специфичних врста убистава пркосе конвенционалном поимању законитости. Софистички приступ и изражена критика атинских правила поступка у Антифонтовим форензичним и хипотетичким говорима кандидаткиња складно повезује са исказима из

сачуваних фрагмената филозофских дела. С друге стране, уочавајући да је Антифонт у својим филозофским списима критиком дефиниције правде дефинисане законима које је донео *demos* заступао олигархијске идеје, заокружује своју полазну хипотезу – да је постојао само један Антифонт (логограф, софиста и олигарх) који је своја убеђења потврдио животом.

7. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Сање Глигић под насловом „Историјскоправна анализа Антифонтових говора“ представља озбиљну студију посвећену једном значајном питању које превазилази уже оквире правне историје. У питању је самосталан и оригиналан научни рад који има за циљ да у домету скромног корпуса домаће књижевности пружи свакако важан научни допринос сагледавањем узајамне везе и усклађености појединих делова опуса Антифонта из деме Рамнус, логографа, олигарха и софисте. Иако је Антифонтско форензично беседништво велико и по обиму и по вредности, он је у поређењу са Горгијом или Протагором много мање изучаван, због чега је монографска обрада Антифонтовог дела историјскоправном анализом његових говора ваљан допринос и у оквирима светске књижевности. Ова дисертација омогућила је да се сагледа утицај Антифонта као логографа, софисте и олигарха на даљи развој реторике у античкој Атини, а кандидаткиња Сања Глигић учинила је и додатни напор да истраживањем његовог дела пружи увид у велики број података без којих би многе специфичности атинског права остале неоткривене. Кандидаткиња истиче да од Антифонта први пут сазнајемо како су кажњавани они који су планирали убиство; да су рођаци жртве покретали судски поступак у случају убиства; које законске процедуралне норме је требало поштовати у случајевима убиства; када су могле да се примене процедуре *apagoge* (лишавање слободе оптуженог) и *endeixis* (денунцијација); да су сви случајеви у којима је могла да се изрекне смртна казна, прогонство и губитак часних права суђени у Атини; како је дејство вишеструких фактора утицало на просуђивање о узроку и одговорности; како је изгледало сведочење деце на суду и сведочење слободног човека под тортуром; када су могли да се покрену поступци *euthynai* (накнадна контрола по завршеном мандату магистрата) и *eisangelia* (специјална процедура спровођена у случајевима издаје, рушења демократије и примања мита); која правила су била карактеристичана за Закон о хорезима, а можда највећи допринос представља то што је открила да је Антифонт у свом филозофском делу „Истина“ први говорио о уговорној теорији настанка закона. Наведени примери, који потврђују значај Антифонтових говора као правноисторијског извора, указују на научни допринос дисертације и у том до сада у књижевности запостављеном аспекту истраживања Антифонтовог дела. Чак и онде где су поједини елементи предвиђене структуре рада обрађени интерпретацијом фрагментарно сачуване грађе филозофских списа, закључке дисертације одликује висок степен убедљивости и, што ваља посебно истаћи као врлину, успешно довођење у склад вишеслојне анализе опуса логографа и олигарха са схватањима Антифонта софисте.

8. Закључак и предлог Комисије

На основу анализе и критичке оцене рада, Комисија је закључила да докторска дисертација Сање Глигић под називом „Историјскоправна анализа Антифонтових говора“ у свему испуњава услове који се за овакав рад постављају. Указујући на спорна питања и нудећи одговоре о Антифонтовом делу, докторска дисертација кандидаткиње је у целисти новина у оквирима српске литературе о античким писцима, а темељито обрађен значај Антифонтових говора такође представља допринос разумевању Антифонтовог дела у савременој светској науци.

Имајући у виду напред изнете анализе и значај резултата истраживања, Комисија позитивно оцењује урађену докторску дисертацију, те једногласно предлаже Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду да прихвати позитивну оцену докторске дисертације кандидаткиње Сање Глигић под насловом „Историјскоправна анализа

Антифонтових говора“ и да након добијања сагласности Већа научних области правно-економских наука Универзитета у Београду одобри јавну одбрану ове докторске дисертације.

КОМИСИЈА

1.

Проф. др Сима Аврамовић
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду
2.

Проф. др Драгољуб Поповић
редовни професор Правног факултета Универзитета Унион у Београду
3.

Проф. др Мирјана Стефановски
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду

Београд, 8. август 2014. године

**ПРИЛОГ: Структура садржаја докторске дисертације
Историјскоправна анализа Антифонтових говора**

Садржај

- 1. Увод**
- 2. Антифонт живот и његово доба**
 - 2.1. Извори
 - 2.2. Биографија
 - 2.3. Политичке прилике Антифонтвог времена (демократија и олигархија)
 - 2.4. Идејна сцена Антифонтвог дела (појава софиста и развој реторике)
 - 2.5. Идентитет: софиста-демократа или говорник-олигарх
- 3. Антифонт као логограф (говори из пера једног логографа)**
 - 3.1. Против маћехе
 - 3.2. Тетралогије
 - 3.2.1. Када су настале Тетралогије?
 - 3.2.2. Тетралогија 1
 - 3.2.3. Тетралогија 2
 - 3.2.4. Тетралогија 3
 - 3.2.5. Загађење полиса
 - 3.3. О убиству Херода
 - 3.4. У корист Хорега
- 4. Анализа појединих правних института из Антифонтових говора**
 - 4.1. Умишљајно и нехатно убиство
 - 4.2. Дозвољено убиство
 - 4.3. Доказна средства у Антифонтвим говорима
 - 4.3.1. Теорије о доказима
 - 4.3.2. Атехнички докази
 - А) Заклетва
 - Б) Сведочење
 - Ц) Тортура
 - 4.3.3. Технички докази
 - А) Судски говори
 - Б) Тетралогије
- 5. Антифонт као софиста и олигарх**
 - 5.1. Антифонтво поимање правде
 - 5.2. Антифонт делиберативни говор
- 6. Значај Антифонтових говора за правну историју**
- 7. Закључак**
- 8. Извори и литература**

На основу члана 24. и члана 135. став 7. Статута Правног факултета Универзитета у Београду, а у смислу одредаба члана 124. и 125. Статута Правног факултета Универзитета у Београду из 2002. године, Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду, на XVIII седници од 22. септембра 2014. године, донело је

О Д Л У К У

Члан 1.

Прихвата се извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње **САЊЕ ГЛИГИЋ** под насловом: **"Историјскоправна анализа Антифонтових говора"**, и одређује Комисија за одбрану, у саставу:

др Сима Аврамовић, редовни професор
др Мирјана Стефановски, редовни професор
др Драгољуб Поповић, редовни професор Правног факултета Универзитета
Унион у Београду.

Универзитет у Београду је, 10. децембра 2013. године, актом 02-03 број: 61206-5595/2-13, дао сагласност на предлог теме докторске дисертације.

Кандидаткиња је објавила рад: „О подели власти у античкој Атини“, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/2010, 315-336.

Објављени рад квалификује кандидаткињу за одбрану докторске дисертације.

Члан 2.

О извршењу ове одлуке стараће се Декан Правног факултета Универзитета у Београду.

03-број: _____

Београд

ПРЕДСЕДНИК НАСТАВНО-НАУЧНОГ ВЕЋА
Декан

Професор др Сима Аврамовић